

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Захарової Олени Семенівни
на дисертацію Куцик Катерини Володимирівни
«Заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право**

Актуальність теми дослідження. Після вивчення дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03, її праць, опублікованих за темою дисертації та автореферату можна з впевненістю говорити про актуальність даного дослідження. Дана робота присвячена одному з найважливіших питань науки цивільного процесу – забезпеченню здійснення цивільного судочинства через призму застосування заходів процесуального примусу і стосується вона запровадження новітніх тенденцій ЦПК у розумінні їхньої сутності, класифікації та підстав застосування. Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. Робота виконана відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015–2016 рр. Отже, поява цієї роботи є своєчасною як для науки цивільного процесу, так і для практики розгляду цивільних справ судами.

Вх. № 4699
"15" 09 20 14 р.
кількість аркушів: 9
додаток —
ген. док.

Цивільне процесуальне законодавство наділяє учасників процесу широкою низкою прав щодо захисту своїх інтересів під час здійснення цивільного судочинства, та, разом з тим, покладає обов'язок добросовісно користуватись наданими їм цивільними процесуальними правами. Саме належне дотримання учасниками цивільного процесу, а також особами, присутніми в залі судового засідання, їхніх обов'язків, передбачених цивільним процесуальним законодавством, сприяє швидкому та об'єктивному розгляду справ судом.

Однак в ході здійснення цивільного судочинства трапляються випадки, коли особи, які беруть участь у справі, та інші учасники цивільного процесу, порушують приписи норм цивільного процесуального законодавства, протидіють самому процесу здійснення правосуддя, зловживають своїми правами. Для протидії таким негативним явищам цивільне процесуальне законодавство України передбачає застосування до порушників заходів процесуального примусу.

Слід звернути увагу на те, що у науці цивільного процесуального права ще не достатньо досліджена область процесуального примусу, чітко не розмежовані поняття «цивільний процесуальний примус» та «цивільна процесуальна відповідальність», не вироблені рекомендації щодо спеціальних підстав та особливостей застосування відповідних заходів.

Загалом можна відзначити, що автор здійснила науковий системний аналіз існуючих теоретичних конструкцій щодо сутності, змісту, класифікації, підстав та порядку застосування заходів процесуального примусу, а також розробила науково - практичні пропозиції, спрямовані на вдосконалення та оптимізацію цивільного процесуального законодавства України.

Виходячи з цього, дисертанткою було поставлено правильні задачі для подальшого їх вирішення у своїй дисертаційній роботі: проаналізувати стан наукової розробки проблеми заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві; визначити методологію дослідження інституту заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві; простежити еволюцію правового регулювання інституту заходів процесуального примусу в

цивільному судочинстві України; визначити поняття і сутність заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві; розробити класифікацію заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві; встановити правові підстави застосування заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві; визначити сутність попередження та видалення із залу судового засідання як заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві, встановити правові підстави та виявити особливості їх застосування до учасників цивільного процесу та осіб, присутніх у залі судового засідання; визначити сутність тимчасового вилучення доказів для дослідження судом як заходу процесуального примусу в цивільному судочинстві, встановити правові підстави та виокремити особливості його застосування; визначити сутність приводу як заходу процесуального примусу в цивільному судочинстві, встановити правові підстави та виявити особливості його застосування до учасників цивільного процесу; розробити пропозиції, спрямовані на оптимізацію цивільного процесуального законодавства України у контексті правового регулювання інституту заходів процесуального примусу.

Аналіз основного змісту дисертації К. В. Куцик дає достатньо підстав вважати, що її автор успішно виконала поставлені при написанні роботи задачі.

Теоретичну основу дисертації становлять вітчизняні і зарубіжні праці в галузі цивільного процесуального права, в яких аналізуються заходи реагування на порушення встановлених в суді правил або протиправного перешкоджання здійсненню цивільного судочинства – їх поняття, класифікація, правові підстави та особливості застосування.

Автором опрацьовано значний масив літератури, що безпосередньо чи опосередковано торкається теми дисертаційного дослідження – 224 найменування на 24 сторінках. Це свідчить про достатній рівень обізнаності дисертантки у питаннях, які нею досліджуються, та забезпечує відповідний рівень обґрунтованості зроблених нею висновків.

Відповідно до поставлених мети і задач основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні **методи пізнання** правових явищ.

Дисертація є самостійним дослідженням. Її положення та висновки

відображені у 15 публікаціях, у тому числі в 4 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 статті у науковому періодичному виданні іншої держави, 10 тезах виступів на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, наукових читаннях.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають належний рівень обґрунтованості, що забезпечує їх достовірність.

Так, корисним для вітчизняної науки цивільного процесу є проведений дисертантом правовий аналіз сучасного стану інституту заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві України. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які у сукупності складають науково обґрунтовану концепцію інституту заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві.

Серед найбільш значущих результатів повизни дослідження можна відзначити наступні аргументації:

- дисертантка досліджує сутність та формулює поняття заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві, розробляє класифікацію заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві, визначає правові підстави їх застосування. Також в межах дисертаційного дослідження визначено сутність таких заходів процесуального примусу як попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасового вилучення доказів для дослідження судом, приводу, встановлено правові підстави та виявлено особливості їх застосування;
- дисертанткою вперше встановлено, що неповагою до суду як однією із форм протиправного перешкоджання здійсненню цивільного судочинства є будь-які діяння учасників цивільного процесу та (або) осіб, присутніх у залі судового засідання, що прямо чи опосередковано спрямовані на порушення встановлених у суді правил, і супроводжуються зневажливим ставленням до інституту правосуддя у

цілому;

- обґрунтовано, що доктринальне значення класифікації заходів процесуального примусу залежно від форми прояву протиправної поведінки (заходи процесуального примусу, що застосовуються за протиправні дії особи; заходи процесуального примусу, що застосовуються за протиправну бездіяльність) полягає у тому, що така класифікація дозволяє провести чітку диференціацію підстав застосування заходів процесуального примусу залежно від наявності динамічної складової у поведінці учасників цивільного процесу, що, своєю чергою, є визначальним фактором у виборі конкретного заходу процесуального примусу, який буде застосовано судом;
- дисертанткою доведено, що повторність як підставу для застосування до порушника видалення із залу судового засідання варто розглядати крізь призму поведінки конкретної особи, до якої вже було застосовано попередження, але яка своїми діями (аналогічними, або будь-якими іншими) продовжує перешкоджати нормальному ходу цивільного судочинства, ігноруючи загрозу застосування процесуального примусу, яка містилась в ухвалі про застосування стосовно неї попередження;
- обґрунтовано, що у випадках, коли видалення із залу судового засідання стосується не учасників цивільного процесу, а інших осіб, присутніх у судовому засіданні, строк видалення має обмежуватися терміном закінчення конкретного судового засідання. Якщо ж цей захід процесуального примусу застосовується до учасника цивільного процесу, то суд повинен у відповідній ухвалі визначити строк, на який особа видаляється із залу судового засідання;
- автором виокремлено спеціальні підстави застосування приводу до осіб, які беруть участь у певних категоріях цивільних справ. Встановлено, що спеціальними підставами приводу відповідача у справах про визнання батьківства, материнства є: а) відкриття провадження у справі про визнання батьківства, материнства; б) постановлення судом ухвали про проведення судово-біологічної

(судово-генетичної) експертизи; в) ухилення відповідача від проведення судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи. Водночас, у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання її недієздатною спеціальними підставами застосування до особи, щодо якої подана заява про визнання її обмежено дієздатною або недієздатною, такого заходу процесуального примусу як привід, є: а) відкриття провадження у справі про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання її недієздатною; б) ухилення особи, щодо якої відкрито провадження у справі про обмеження її у цивільній дієздатності чи визнання її недієздатною, від проходження експертизи; в) постановлення у судовому засіданні за участю лікаря-психіатра ухвали про примусове направлення фізичної особи на судово-психіатричну експертизу;

Заслуговує на увагу висновок дисертантки про те, що особливості інституту цивільного процесуального примусу зумовлені юридичною природою суспільних відносин, які він регулює. Виходячи з цього, необґрунтованим є ототожнення понять «цивільний процесуальний примус» та «цивільна процесуальна відповідальність», оскільки застосування процесуального примусу у цивільному процесі має допоміжне значення та не покладає на особу порушника додаткових обов'язків.

Важливе прикладне значення вбачається у аргументованому дисертанткою висновку про те, що заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві доцільно класифікувати за такими критеріями: а) форма протиправної поведінки порушника: заходи, що застосовуються за протиправні дії особи (попередження і видалення із залу судового засідання); заходи, що застосовуються за протиправну бездіяльність (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом і привід); б) процесуальна спрямованість: заходи процесуального примусу, що застосовуються до порушників порядку в залі судового засідання (попередження і видалення із залу судового засідання); заходи процесуального примусу, що забезпечують процес доказування (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом і привід); в) місце

вчинення правопорушення: заходи реагування на порушення, вчинені у залі суду (попередження, видалення із залу судового засідання); заходи реагування на порушення, вчинені поза судовим засіданням (привід, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом).

Всі ці положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і є певним внеском у цивільну процесуальну правову доктрину.

Результати дослідження мають не лише наукове, а й суто **практичне значення**. Сформульовані в роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідній роботі – під час проведення подальших наукових досліджень у галузі цивільного процесуального права; законотворчій діяльності – в процесі удосконалення цивільного процесуального законодавства України; правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних справ, а також у процесі підготовки науково-практичних коментарів до ЦПК України; навчально-методичній роботі – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний процес», а також відповідних спецкурсів; при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів з указаних дисциплін.

Зміст автореферату дисертації відповідає її змісту та встановленим вимогам.

Відзначаючи актуальність проведеного автором дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, належний теоретичний рівень, а також практичну значущість його результатів для вдосконалення цивільно-процесуального законодавства та правозастосовної діяльності, необхідно відмітити, що окремі положення роботи К. В. Куцик мають дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації. А саме:

1. У висновках до розділу 3 п.1 (стор.145) автор розкриває зміст такого заходу процесуального примусу як попередження і зазначає, що це є одночасне інформування порушника про недопустимість вчинення протиправних діянь. Далі автор уточнює, що це вимога про утримання від конкретних дій або виконання дій для припинення правопорушення, а також повідомлення про застосування більш суворих заходів у разі

продовження правопорушення. Можна зробити висновок, що автор застосування такого заходу процесуального примусу як «попередження» пов'язує із конкретними діями. Тож виникає питання чи розглядає автор можливість застосування «попередження» за бездіяльність особи у судовому засіданні?

2. Заслужують на підтримку підходи, викладені у дисертації і визначені як новизна роботи стосовно спеціальних підстав застосування такого заходу процесуального примусу як видалення із залу судового засідання. Дисертантка розглядає повторність крізь призму поведінки конкретної особи, до якої вже було застосовано попередження, але яка своїми діями (аналогічними, або будь-якими іншими) продовжує перешкоджати нормальному ходу цивільного судочинства, ігноруючи загрозу застосування процесуального примусу, яка містилась в ухвалі про застосування стосовно неї попередження. В той же час, вважаємо, що додаткових обґрунтувань потребує позиція автора стосовно строку, на який особа позбавляється права присутності у судовому засіданні;
3. Слушними є висновки і пропозиції автора стосовно характеристики такого заходу процесуального примусу як «тимчасове вилучення доказів для дослідження судом». Автор звертає увагу на обов'язковість трьох спеціальних підстав для застосування такого заходу процесуального примусу: а) неподання доказів, що були витребувані судом; б) процесуальною формою неподаних доказів є письмові або речові докази; в) причини неподання доказів. В той же час, вважаємо, що пропозиції автора набули б ще більшої практичної цінності, якби автор більш детально розкрила зміст ухвали про тимчасове вилучення доказів, зокрема, таких застережень, як строків тимчасового вилучення, визначення місця зберігання тимчасово вилучених речових доказів, відповідальність за зберігання доказів тощо.
4. Заслужують на увагу висновки і пропозиції дисертантки стосовно такого заходу процесуального примусу як «привід». Доволі цікавими є матеріали судової практики, які автор аналізувала на підтвердження

своїх висновків. В той же час, вважаємо, що додаткових обґрунтувань потребують пропозиції автора стосовно виокремлення спеціальних підстав приводу відповідача.

Підводячи підсумки звертаємо увагу, що висловлені зауваження мають дискусійний характер та не можуть вплинути на достатній науковий рівень, новизну та достовірність результатів дисертації

Представлена на відгук дисертація є ґрунтовним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливої проблеми в науці цивільного процесуального права з питань пов'язаних із застосуванням заходів процесуального .

Отже, на основі вивчення дисертації та праць, опублікованих за темою дисертації, є підстави зробити однозначний висновок: дисертація Куцик Катерини Володимирівни на тему: «Заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015р., №1159 від 30.12.2015р. та №567 від 27.07.2016р.), а її автор заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент:

доцент кафедри правосуддя

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

кандидат юридичних наук, доцент

О.С. Захарова

